

Het Conventioneel Wapenverdrag van 1980

Het 'Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet-onderscheidende werking te hebben', past twee gewoonterechtelijke regels van het internationaal humanitair recht toe op specifieke wapens:

- het verbod op het gebruik van wapens die geen onderscheid maken en
- het verbod op het gebruik van wapens die naar hun aard overbodig letsel of onnodig leed veroorzaken.

Het verdrag bestaat uit een raamverdrag en vijf individuele protocollen die elk betrekking hebben op een bepaald soort wapen. Hoewel het verdrag en zijn protocollen gedetailleerde regels bevatten voor specifieke wapens, doen ze geen afbreuk aan het verbod voor staten om wapens te gebruiken die de gewoonterechtelijke regels van het internationaal humanitair recht schenden, ook al worden die wapens niet expliciet vermeld in het Conventioneel Wapenverdrag.

Het Verdrag

Het Verdrag beschermt tijdens gewapende conflicten:

- burgers tegen de gevolgen van wapens en
- strijders tegen overbodig leed, dit betekent meer leed dan nodig is om een wettelijke militaire doelstelling te bereiken.

Een belangrijk kenmerk van het Verdrag is dat het uitgebreid kan worden naar aanleiding van de ontwikkeling van nieuwe wapens of van veranderingen in de oorlogsvoering. Wanneer het Verdrag in 1980 tot stand kwam, bevatte het drie protocollen (Protocollen I-III). Verdragsstaten hebben sindsdien nieuwe protocollen aangenomen in 1995 (Protocol IV over blindmakende laserwapens) en in 2003 (Protocol V over explosieve oorlogsresten).

Ook het toepassingsgebied van het verdrag werd verbreed. Bij de aanvaarding in 1980 waren de Protocollen I-III enkel van toepassing op internationale gewapende conflicten. In 1996 breidde de Eerste Herzieningsconferentie van Verdragsstaten het toepassingsgebied van Protocol II (over mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen) uit naar niet-internationale gewapende conflicten. Op dezelfde manier breidde de Tweede Herzieningsconferentie in 2001 het toepassingsgebied van de overblijvende protocollen uit tot niet-internationale gewapende conflicten. Vandaag zijn de verdragsregels zowel van toepassing op internationale als op interne gewapende conflicten.

Hoewel het merendeel van de bepalingen betrekking heeft op het gedrag tijdens gewapende conflicten, vereist het Conventioneel Wapenverdrag ook actie na het einde van de actieve

vijandelikheden. In het bijzonder het gewijzigde Protocol II en Protocol V vereisen dat de conflictpartijen na het conflict specifieke maatregelen treffen om de gevaren, veroorzaakt door mijnen, valstrikmijnen en andere niet-ontplofte en achtergelaten munitie, tot een minimum te beperken.

Protocol I: niet-waarneembare deeltjes

Protocol I en het gewoonterecht verbieden het gebruik van elk wapen, waarvan het belangrijkste gevolg is dat het verwondingen veroorzaakt door deeltjes die niet via X-stralen opspoorbaar zijn in het menselijke lichaam.

Protocol II: mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen

Protocol II, aangepast in 1996 en het gewoonterecht verbieden of beperken het gebruik van landmijnen (zowel antipersoons- als antivoertuigmijnen), valstrikmijnen en bepaalde andere explosieve mechanismen. Deze wapens worden als volgt gedefinieerd (art. 2).

- Antipersoonsmijn: een mijn, hoofdzakelijk ontworpen om te exploderen door de aanwezigheid van, de nabijheid van of het contact met een persoon en die ertoe bestemd is één of meer personen buiten gevecht te stellen, letsel toe te brengen of te doden (antipersoonsmijnen worden verder geregeld door het 'Verdrag van 1997 inzake het gebruik, de opslag, de productie en de overdracht van mijnen en inzake de vernietiging ervan'. Het zogenaamde Ottawaverdrag).
- Valstrikmijn: elk mechanisme ontworpen of aangepast om te doden of letsel toe te brengen en dat onverwacht werkt wanneer een persoon een ogenschijnlijk onschuldig voorwerp aanraakt of nadert, of een ogenschijnlijk veilige handeling verricht.
- Andere mechanismen: met de hand geplaatste munitie en mechanismen ontworpen om te doden of letsel toe te brengen en die in werking worden gesteld door bediening op afstand, of automatisch na het verstrijken van een bepaalde tijd.

Hoewel ze niet worden gedefinieerd in Protocol II worden antivoertuigmijnen gereguleerd door de algemene bepalingen van het protocol (art. 3) en een specifieke regel in art. 6, § 3.

Algemene regels

De volgende daden zijn verboden:

- het gebruik van mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen die naar hun aard overbodig letsel of onnodig leed veroorzaken (art. 3, § 3);
- het gebruik van deze wapens wanneer ze ontworpen zijn om te exploderen wanneer ze worden opgespoord door een mijndetector (art. 3, § 5);
- het richten van deze wapens tegen de burgerbevolking of tegen burgerlijke goederen (art. 3, § 7);
- het niet-onderscheidend gebruik van deze wapens (art. 3, § 8)

Conflictpartijen die mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen gebruiken, moeten:

- ze verwijderen op het einde van de actieve vijandelikheden (art. 3, § 2 en art. 10);
- alle mogelijke voorzorgsmaatregelen nemen om burgers te beschermen tegen hun gevolgen (art. 3, § 10);
- op een effectieve wijze een waarschuwing geven vóór elke plaatsing van deze wapens die de burgerbevolking zouden kunnen treffen (art. 3, § 11);

- registers bijhouden over de locatie van zulke wapens (art. 9);
- maatregelen nemen om missies van de Verenigde Naties, het Internationale Rode Kruiscomité en andere humanitaire organisaties te beschermen tegen de gevolgen van deze wapens (art. 12).

Specifieke regels

Mijnen

- Alle antipersoonsmijnen moeten opspoorbaar zijn door het gebruik van algemeen beschikbare mijndetectoren (art. 4 en de Technische Annex).
- Antipersoonsmijnen, andere dan op afstand gelegde mijnen moeten uitgerust zijn met een zelfvernietigings- en zelfdeactiveringsmechanisme zoals bepaald in de Technische Annex behalve wanneer ze (art. 5):
 - geplaatst zijn in een gebied waarvan de omtrek wordt gemarkeerd en dat wordt bewaakt door militair personeel en wordt beschermd door een afsluiting of andere middelen om burgers doeltreffend te verhinderen het gebied te betreden en
 - geruimd zijn, voordat het gebied wordt verlaten.
- Op afstand gelegde antipersoonsmijnen moeten voldoen aan de bepalingen inzake zelfvernietiging en zelfdeactivering (art. 6, § 2).
- Op afstand gelegde antivoertuigmijnen moeten, voor zover mogelijk, uitgerust zijn met een doeltreffend zelfvernietiging- of zelfneutraliseringsmechanisme en een aanvullende inrichting hebben voor zelfdeactivering (art. 6, § 3).
- Mines die verboden zijn door het protocol kunnen niet overgedragen worden. Mines mogen niet worden overgedragen naar een andere entiteit dan een staat en het is verboden antipersoonsmijnen over te dragen aan staten die niet gebonden zijn door het protocol, tenzij de ontvangende staat ermee instemt dit protocol toe te passen (art. 8).

Valstrikmijnen en andere mechanismen

Valstrikmijnen en andere mechanismen mogen niet (art. 7):

- de vorm aannemen van kennelijk ongevaarlijke draagbare voorwerpen;
- gebruikt worden in een gebied waar zich een concentratie van burgers bevindt en waar geen gevechten plaatsvinden;
- gehecht zijn aan of verbonden zijn met een aantal zaken waaronder erkende beschermde emblemen of tekens, zieke, gewonde of dode personen, medische uitrusting, speelgoed, voedsel of historische monumenten.

Alle verdragsstaten moeten alle passende maatregelen nemen, wettelijke en andere, om schendingen van het protocol door personen of op grondgebieden die onder hun rechtsmacht vallen of waarover zij feitelijk gezag uitoefenen, te voorkomen en te stoppen (art. 14).

Protocol III: brandwapens

Een brandwapen is elk wapen of elk stuk munitie dat in de eerste plaats is ontworpen om objecten in brand te steken of brandwonden toe te brengen aan personen door de inwerking van vlammen of hitte, zoals napalm en vlammenwerpers (art. 1).

Het is in alle omstandigheden verboden deze wapens te gebruiken tegen burgers. Het is eveneens verboden militaire doelen gelegen binnen een concentratie van burgers het voorwerp te maken van een aanval met vanuit de lucht afgeworpen brandwapens.

Ten slotte is het verboden bossen of andere beplanting het voorwerp van een aanval met brandwapens te maken, behalve wanneer ze worden gebruikt om strijders of andere militaire doelwitten te verbergen (art. 2).

Protocol IV: blindmakende laserwapens

Protocol IV en het gewoonterecht verbieden het gebruik van laserwapens die dusdanig zijn ontworpen om blijvende blindheid te veroorzaken. Het verbiedt eveneens de transfer van soortgelijke wapens naar staten of niet-statelijke entiteiten (art. 1).

Bij het gebruik van lasersystemen, moeten alle mogelijke voorzorgsmaatregelen worden genomen om permanente blindheid te vermijden. Deze maatregelen omvatten de opleiding van de strijdkrachten en andere praktische maatregelen (art. 2).

Protocol V: explosieve oorlogsresten

Protocol V vereist dat de conflictpartijen maatregelen nemen om de gevaren veroorzaakt door explosieve oorlogsresten te verminderen.

Explosieve oorlogsresten zijn explosief militair materieel dat gebruikt of afgevuurd werd, maar niet geëxplodeerd is zoals bedoeld en voorraden van explosief militair materieel die op het strijdveld worden achtergelaten. Voorbeelden van zulke wapens zijn artilleriehulzen, mortierhulzen, handgranaten, submunitie en andere gelijkaardige wapens. Het protocol is niet van toepassing op wapens die vermeld worden in het gewijzigde Protocol II (mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen).

Het protocol vereist van elke strijdende partij om:

- na het conflict de explosieve oorlogsresten in het gebied onder haar controle te markeren en te verwijderen (art. 3, § 2);
- technische, materiële en financiële bijstand te verlenen om de verwijdering van explosieve oorlogsresten die het resultaat zijn van zijn operaties en die zich bevinden in gebieden die zij niet controleert, te vergemakkelijken. Deze bijstand kan direct geleverd worden aan de partij die het gebied controleert of via een derde partij zoals de VN, internationale organisaties of niet-gouvernementele organisaties (art. 3, § 1);
- alle mogelijke voorzorgsmaatregelen te nemen om burgers te beschermen tegen de gevolgen van explosieve oorlogsresten. Dit kan zijn het afsluiten en het bewaken van het getroffen gebied, het aanbrengen van waarschuwingsborden en het geven van onderricht over de gevaren van deze wapens (art. 5);
- informatie bij te houden over het explosief militair materieel dat wordt gebruikt door de strijdkrachten en het ter beschikking stellen van deze informatie na het einde van de actieve vijandelijkheden aan andere conflictpartijen en organisaties die betrokken zijn bij de verwijdering van explosieve oorlogsresten of bij programma's om burgers op de hoogte te brengen van de gevaren van deze mechanismen (art. 4).

Bijkomend aan de verplichtingen die opgelegd worden aan de conflictpartijen, moeten alle staten die zich in een positie bevinden om dit te doen:

- bijstand verlenen voor de markering en de verwijdering van explosieve oorlogsresten,
- onderricht geven in de gevaren van explosieve oorlogsresten,
- bijstand verlenen voor de verzorging, rehabilitatie en socio-economische re-integratie van slachtoffers van explosieve oorlogsresten.

Deze verplichtingen van het protocol zijn niet absoluut. Niettemin voorzien ze een duidelijk en goedgekeurd raamwerk dat een snel antwoord op explosieve oorlogsresten vergemakkelijkt en, wanneer toegepast in goed vertrouwen, ver kan gaan in de aanpak van het probleem.

Hoewel de regels van het protocol enkel van toepassing zijn op toekomstige conflicten, wordt aan staten die reeds getroffen zijn door explosieve oorlogsresten en die het protocol onderschrijven, 'het recht toegekend om bijstand te zoeken en te ontvangen' van andere verdragsstaten om het probleem van de explosieve oorlogsresten aan te pakken. In dezelfde zin zijn ook verdragsstaten die zich in een positie bevinden om dit te doen, verplicht om bijstand te verlenen aan staten die getroffen zijn door explosieve oorlogsresten om te helpen de risico's die deze wapens veroorzaken, te verminderen.

België

België is partij bij het Conventioneel Wapenverdrag en bij de Protocollen I-IV. Het ratificatieproces voor Protocol V over explosieve oorlogsresten is lopende.